

על הנסתרות ימשך גם להבא, ואפילו לאחר שיעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות זה על זה.⁽⁴⁵⁾

אלא, לכך ננקד על "לנו ולבנינו", כדי למעט, שאפילו על הנגלות לא נענשו עד עכשיו, כי כשם שלא ענש על הנסתרות [אף פעם], כך לא ענש על עונשין שבגלוי שביד אחרים עד שעברו ישראל את הירדן ונעשו ערבים זה לזה.

ומקשה הגמרא: אם כן, לרבי נחמיה, **אלא עכן, מאי טעמא איענוש?** מדוע נענשו כל ישראל? שהרי לעולם אין מענישים את אלה

שלא נהגה מדה זו של ענישה על הנסתרות מאז ומעולם, אלא רק מעתה התחילה מדה זו, ותנהג כן עד עולם,⁽⁴³⁾ **דברי רבי יהודה.**⁽⁴⁴⁾

אמר ליה רבי נחמיה: וכי ענש הכתוב על הנסתרות לעולם? הרי בכלל אין עונש על עבירות הנסתרות שביד אחרים! והלא כבר נאמר "עד עולם", ועל כרחך לא בא הכתוב לומר שעל עבירות הנגלות יענשו עד עולם, שזה פשיטא שהעונש הנוהג עכשיו ינהג גם לעתיד, כי מדוע יפסק?

אלא ודאי, בא הכתוב לומר שהפטור מעונש

שומרים שיפקחו בדבר שלא יעברו על החרם. ובעיון יעקב הקשה עוד מהגמרא לעיל [כז ב] שאומרת במפורש שכל ישראל ערבין זה לזה הוא דוקא כשיש בידם למחות ולא מיחו?

ותירץ, שגם רבי יהודה סובר שהוקשו הנסתרות להנגלות שאין עונשין על הנסתרות אלא אם כן לא מיחו על הנגלות. אבל אם מיחו על הנגלות אין הקדוש ברוך הוא מעניש על הנסתרות אלא מגלה להם את הנסתרות כדי שיוכלו למחות בהם.

והביא רביה מהמדרש שאומר "עשיתם הגלויים אף אני אגלה לכם הנסתרות". וזה לשון המאיר: שענש הנסתרות עלינו כל זמן שלא נעשה המוטל עלינו בחיפוש הדברים ובחקירת סתרי הענינים.

45. שלא נעשו ערבים אלא על הנגלות מפני שהיה להם למחות ולבער את הרע מקרבם ולא עשו אבל במה שלא ידעו אין לחייבם. ורבי יהודה סבר שגם על הנסתרות נעשו ערבים לפי שאי אפשר שלא יכירו בו שום פגם כשהוא עובר בסתר. רבינו יונה.

43. רש"י. והקשו תוס': הרי גם בלי הניקוד על העי"ן ידענו זאת, שאם להעניש תמיד על הנסתרות היה צריך לכתוב "הנסתרות והנגלות לנו ולבנינו", ומאחר שנכתב "לה' אלקינו" ומאידך נכתבו גם הנקודות על כרחך אנו צריכים לדרוש את שניהם, שרק לאחר שעברו את הירדן נענשו על הנסתרות?

ותירצו שהנקודה שעל העי"ן באה להשלים אחד עשר נקודות כנגד אחד עשר אותיות שב"לה' אלקינו" כדי להשמיענו שבעצם היה צריך להיות שם הנקודות אלא שאין זה דרך כבוד לנקד את השם. תוס' ד"ה מלמד. וראה מהר"ם שביאר דעת רש"י.

44. הקשה מהרש"א: אם כן למה אמרו בשבת [נה א] שנענשו הצדיקים בשעת החורבן על שלא מיחו ברשעים, והרי לפי רבי יהודה עונשים גם על הנסתרות למרות שאין בידם למחות על הנסתרות?

ותירץ, שודאי אין סברא שיענשו הצדיקים על הנסתרות ללא שום אשמה מצידם אלא שבעכ"ן היה טענה עליהם שכיון שהם עשו את החרם בעצמם כמבואר בגמרא להלן היה להם להעמיד

שלא חטאו על עבירות הנסותרות של אחרים!?

ומתרצת הגמרא: משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו. שהם כן ידעו שהוא מעל בחרם, ולכן לא הוי בכלל "נסותרות". (46)

מכך שנאמר "חטא ישראל" ולא נאמר "חטא העם" משמע שעדיין שם קדושתם עליהם.

אמר רבי אבא בר זבדא: למדנו מכאן שישראל אף על פי שחטא, ישראל הוא!

אמר רבי אבא: היינו דאמרי אינשי: אסא דקאי ביני חילפי, הדס שצומח בין צמחים שנקראים "חילפי", ולכן הוא גרוע, (47) ובכל זאת אסא שמיה שמו עדיין הדס ואסא קרו ליה ועדיין הוא נקרא כך בפי הבריות.

נאמר שם "ויאמר ה' אל יהושע וכו' חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם, גם גנבו, גם כחשו, גם שמו בכליהם".

אמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר

מספרתא: מלמד שעבר עכן על המשחח חומשי תורה. שהרי נאמר המשחח פעמים "גם". (48)

ואמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא: עכן מושך בערלתו היה. שמשך את עור אמתו תמיד עד שכסה העור את ראש הגיד, כדי שלא יראה מהול.

שהרי כתיב הכא "וגם עברו את בריתי", וכתיב התם [בראשית יז יד] "את בריתי הפר". משמע שעבר על ברית מילה. (49)

ומקשה הגמרא: פשיטא?! הרי רבי אילעא עצמו אומר שעכן עבר על כל התורה, (50) ומה החידוש בכך שעבר על ברית מילה?

ומתרצת הגמרא: מהו דתימא: במצוה גופיה לא פקר, שעד כדי כך לא הפקיר את עצמו לבזות את המצוה עצמה. (51) קא משמע לך שגם על כך עבר.

עוד נאמר שם על עכן "וכי עשה נבלה בישראל".

אמר רבי אבא בר זבדא: מלמד שבא עכן

46. שכיון שידועים שלשה בני אדם הרי כל העולם יודעים. מאירי.

47. הגר"ח ק שליט"א. וראה סנהדרי קטנה.

48. ביד רמה מפרש שהלימוד הוא מעצם הפסוק "וגם עברו את בריתי" שעברו על מילה שכתובה בספר בראשית.

"גם לקחו מן החרם" שעברו על מה שנאמר בסוף ספר ויקרא "אך כל חרם אשר יחרם".

"גם גנבו" שעברו על מה שכתוב בספר שמות "לא תגנב".

"גם כחשו" שעברו על מה שכתוב בספר

במדבר בפרשת נשא בפרשת גזל הגר. "גם שמו בכליהם" שעברו על מה שנאמר בספר דברים "ואל כליך לא תתן".

49. והגמרא ביבמות [עב א] דורשת פסוק זה לענין המושך בערלתו. רש"ש.

50. רש"י. ולפי זה קשה איך יבאר את הקושיה שלאחר מכן על רבי אבא בר זבדא "פשיטא", שהרי הוא לא דרש שעבר עכן על כל התורה? חמרא וחיי וראה שם מה שיישב.

51. הרש"ש גורס "במצוה דגופיה" כלומר שלא

על נערה המאורסה.

ישראל עמו"?

כתיב הכא "וכי עשה נבלה בישראל",
וכתיב התם [דברים כב כא] בנערה
המאורסה "כי עשתה נבלה בישראל".

אלא על כרחך צריך לומר שלקחן כדי
לרדותן, שיראו אותו כשהוא נסקל ויזהרו
בעצמם ולא יוסיפו למעול בחרם.

ומקשה הגמרא: פשיטא, שהרי עבר עכן על
כל התורה?

הכי נמי בניו ובנותיו, לקחן רק כדי לרדותן.

עוד נאמר שם "וירגמו אותו כל ישראל אבן
וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים".

ומתרצת הגמרא: מהו דתימא: כולי האי לא
פקר נפשיה, עד כדי כך הוא לא התפקר
להיות רע לשמים וגם לבריות לבייש את
משפחתה ולאוסרה על בעלה. קא משמע לן.

ותקשי: בתרתי מדוע היו צריכים גם
לשורפם וגם לסוקלם?

רבינא אמר: ההיקש לנערה המאורסה הוא
רק לומר לך, כי דיניה [דנוהו] כנערה
המאורסה, דבסקילה. (52)

ומתרצת הגמרא: אמר רבינא: לא עשו בהם
את שניהם, אלא הראוי לשריפה כגון הכסף
והזהב והבגדים — לשריפה.

אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: כתיב שם
"ויקה יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף
ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת
בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו
ואת אהלו ואת כל אשר לו".

והראוי לסקילה עכן עצמו ובהמותיו —
לסקילה. (53)

עוד נאמר שם שעכן התודה ואמר "וארא
בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים
שקלים כסף".

וסלקא דעתיה של הריש גלותא שהרג את
כולם, ותקשי אם הוא חטא, בניו ובנותיו
מה חטאו?

נחלקו רב ושמואל בפירוש "אדרת שנער"
—

אמר ליה רב הונא: וליטעמיה, שאתה סובר
שלקחם להריגה, אם הוא חטא, כל ישראל
מה חטאו, דכתיב בהמשך הפסוק "ובל

רב אמר: הוא איצטלא דמילתא בגד
שנעשה מצמר נקי [שעטפו את הטלה ביום
שנולד כדי לשמור על צמרו שלא יתלכלך].

אך הקשה אם כן אמאי תלה סקילתו בנערה
המאורסה. ועוד למה נידונו בהמותיו בסקילה
כמבואר לקמן, הרי גם הם היו בכלל החרם
שנאמר "ישרף באש אותו ואת כל אשר לו"?

התפקר כל כך לעבור על מצוה שבגופו.

53. כתב רש"י שהריגת בהמותיו היה קנס כדי
לרדות את האחרים.

52. מהרש"א מביא מדרש שמצד החרם היה עכן
ראוי לשריפה, כמו שנאמר שם "והיה הנלכד
בחרם ישרף באש". אלא שנידון בסקילה משום
שחילל את השבת, שבשבת נלכדה יריחו, והוא
הוציא את הגניבה מרשות לרשות.

ושמואל אמר: הוא סרב לא דצריפא בגד שצבוע בצבע יקר.

נאמר שם שהביאו את הכסף והזהב שמעל עכן אל יהושע "ויציקום לפני ה'".

אמר רב נחמן: בא יהושע וחבטם לפני המקום!

אמר לפניו: רבונו של עולם! וכי על אלו תיהרג רובה של סנהדרין?

דכתיב [שם] "ויכו מהם אנשי העי כשלושים ושישה איש".

ותניא: שלשים ושישה ממש, דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי נחמיה: וכי שלשים ושישה ממש היו? והלא לא נאמר אלא "כשלושים ושישה איש" בכ"ף הדמיון?

אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין שרק הוא נהרג שם. (54)

אמר רב נחמן אמר רב: מאי דכתיב [משלי יח כג] "תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות".

"תחנונים ידבר רש" — זה משה שכשהיה צריך לבקש רחמים על ישראל היה מדבר בלשון רכה.

"ועשיר יענה עזות" — זה יהושע. (55)

ודנה הגמרא: מאי טעמא היכן מצינו שדיבר יהושע עזות לפני המקום?

אילימא משום דכתיב "ויציקום לפני ה'", ואמר רב נחמן: בא וחבטן לפני המקום?

אטו פנחס לא עביר הכי? הרי גם פנחס עשה כן?

דכתיב [תהלים קו ל] "ויעמוד פנחס ויפלל ותיעצר המגפה".

ואמר רבי אלעזר: "ויתפלל". לא נאמר אלא "ויפלל", מלמד שעשה פנחס פלילות [דין] עם קונו!

בא וחבטן את זמרי וכזבי בת צור לפני המקום, אמר לפניו: רבונו של עולם! על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל, דכתיב [במדבר כה ט] ויהיו המתים כמגפה ארבעה ועשרים אלף? (56)

54. ראה דערוך לנר ובסנהדרי קטנה שביארו שרבי יהודה ורבי נחמיה לשיטתם שנחלקו לעיל בעונש על הנסותרות ועל הנגלות.

55. משה נקרא רש משום שלא ניתן לו לכבוש את כל ארץ ישראל רק את ארץ סיחון ועוג ויהושע נקרא עשיר שניתן בידו לכבוש את כל ארץ ישראל. מהרש"א.

ובעיון יעקב מבאר שמה היה סמוך למיתו ואין שלטון ביום המות לכן נקרא רש, ויהושע היה בתחילת ממשלתו לכן נקרא עשיר.

וביד רמה כתב שחס ושלום שחכמי התלמוד

יאמרו על משה רבינו שהוא רש כנגד יהושע אלא משה רבינו שנעשו על ידו כמה טובות והיה ירא שמא על ידי כן נתמעטו זכויותיו לפיכך היה מדבר לשון תחנונים, ויהושע שעדיין לא נעשו לו הרבה נסים, והיה יודע שלא נתמעטו זכויותיו ועדיין הוא עומד בעשרו לפיכך היה עונה עזות.

והוסיף שהמפרש פירוש אחר עתיד ליתן את הדין.

56. לכאורה קשה, אינו דומה לעכן שרק הוא מעל בחרם אבל כאן הרי רבים מהעם חטאו

הרי שזה אינו נחשב עזות?

ומתוצאת הגמרא: **ואלא מהכא** אנו למדים שדיבר יהושע עזות, שאמר להקדוש ברוך הוא לאחר שנפלו ישראל במלחמת העי, **"למה העברת העביר את העם הזה את הירדן"**. (57)

ומקשה הגמרא: הרי **משה נמי מימר אמר** [שמות ה כד] **"למה הרעתה לעם הזה?"** (58)

ומתוצאת הגמרא: **אלא מהכא**, שאמר יהושע בהמשך דבריו לפני הקדוש ברוך הוא, **"ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן"** שמשמע שטוב היה לנו שלא נקיים את מצוותך שאמרת לנו **"קום עבור את הירדן"**.

נאמר שם **"ויואמר ה' אל יהושע קום לך למה** זה אתה נופל על פניך".

דריש רבי שילא: אמר לו הקדוש ברוך הוא: שלך קשה משלהם! שתיבת "לך" משמע שמשלך ומידך באה להם זאת, שאף בשבילך הם נענשו לפי שלא קיימת את דברי –

אני אמרתי [דברים כז ד] **"והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה"**, שמיד תקחו את האבנים, ואילו **אתם ריחקתם ס' מיל**. שהקמתם אותם רק בהר גריזים ובהר עיבל הרחוקים ס' מיל מהירדן. (59) (60)

מוקדם ומאוחר בזה. מהרש"א.

60. הקשו תוס': הלא כך נאמר שם במפורש **"והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אכם היום בהר עיבל"** ומה יכלו לעשות שלא מצאו את הר גריזים והר עיבל עד שם?

והביאו מהגמרא בסוטה [לג ב] שנחלקו בזה תנאים, ויש שם תנא הסובר ששני הר גריזים והר עיבל היו שם, ואחד מהם היה סמוך לירדן כפשוטו של מקרא שהוא מיד בעברכם את הירדן.

ועוד הביאו מירושלמי שהתנא הזה סובר שעשו שם סמוך לירדן שתי גבושיות, וקראו לאחד הר גריזים ולאחד הר עיבל.

ואם כן יש לומר שרב שילא סבור כמו אותו תנא. והיה לו ליהושע לעשות כן, והוא הלך להר גריזים והר עיבל המרוחק.

ורב סובר שיהושע עשה כהוגן יכול לסבור או כהתנא סובר שהכתוב מדבר על הר גריזים ועיבל המרוחקים, או כאותו תנא שמדובר על הר גריזים ועיבל הקרובים אלא שיהושע אכן עשה

בבנות מואב ולמה תלה את העונש רק בזמרי? אלא שמשמע שיעקר המגיפה היה בשביל מעשה זמרי שהיה נשיא שבט, שהרי לאחר שהרגו פנחס מיד נעצרה המגיפה. מהרש"א.

57. אפשר לפרש משום שעד שעברו את הירדן לא נענשו על הנסתרות, לכן טען לו שלמה העברת אותנו את הירדן ונענשנו עתה על מעשה עכן. עיון יעקב.

58. לא שדיבר משה כהוגן בזה, שהרי אמרו לקמן [קיא א] שנענש משה על זה, וכן כתב רש"י בחומש בתחילת פרשת וארא **"וידבר אלקים אל משה"** שדיבר אותו משפט על שאמר **"למה הרעות לעם הזה"**, אלא שמקשה שיהושע לא דיבר בזה עזות יותר ממשה ולמה הוא אומר שיהושע דיבר עזות ומשה דיבר תחנונים. מהרש"א.

59. לפי זה הקמת האבנים היתה קודם מעשה העי, ולפי סדר הפסוקים הרי שהקמת האבנים היתה לאחר שנכבשה עי? וצריך לומר שאין

תבזו לכם". שלא תחרים שוב את השלל כפי שעשית ביריחו.

נאמר שם [ה יג] "ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו: הלנו אתה אם לצרינו? ויאמר: לא כי, אני שר צבא ה'. עתה באתי. ויפול יהושע אל פניו ארצה, וישתחו".

ודנה הגמרא: היכי עביד הכי? איך השתחוה לו יהושע בלילה? [שהרי ביום הוא לא היה שואל "הלנו אתה אם לצרינו", שודאי היה מכיר אם הוא משרי ישראל או לא].

והאמר רבי יוחנן: אפור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא שד הוא, (63) ואסור להוציא שם שמים על המזיק, ו"שלום" הוא שם שמים, וכל שכן שאסור להשתחוות לו שהרי אסור להשתחוות לשדים?

בתר דנפיק, לאחר שיצא רבי שילא, אוקים רב אמורא עליה, העמיד רב מתורגמן (61) ודרש את המקרא הזה [יהושע יא טו] "כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה".

הרי שיהושע לא שינה כלום מצווי ה', ולא דרש רבי שילא יפה.

אם כן, מה תלמוד לומר "קום לך" ששמע שיהושע גרם להם את העונש?

אמר לו הקדוש ברוך הוא ליהושע: אתה גרמת להם בכך שאסרת להם ביות יריחו מדעת עצמך ולא אני הוא שאסרתי להם. (62)

והיינו דקאמר ליה הקדוש ברוך הוא ליהושע, בעי, בשעה שעלה למלחמה על עי [שם ח ב]: "ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה, רק שללה ובהמתה

בלשון המובנת להם. רש"י יומא [כ ב] ד"ה לא.

62. הקשה ביפה מראה שהרי משה עשה כן שלש פעמים ואם כן יפה עשה יהושע שלמד ממשה?

ותירץ מהרש"א שמה ודאי יפה עשה, שאף אם ימעול אחד בחרם לא יענשו כל ישראל שהרי עדיין לא נענשו על הנסתרות [ולרבי נחמיה אפילו על הנגלות]. אבל אצל יהושע שכבר נענשו כולם על הנסתרות לא היה לו לעשות חרם.

63. דוקא בשדות ובהרים שהם מקומות שאין מצויין שם בני אדם, מצויים שדים אפילו ביום, אבל בעיר אפילו בלילה אין חוששים לשדים, שאם לא כן איך אדם נותן לחבירו שלום בלילה,

כך כפי שנצטווה משה, תוס' ד"ה ואתם.

ועל פי דברי התוס' האלו מבאר הערוך לנר את שייכות הטענה הזאת של הקדוש ברוך הוא לחטאו של עכן, שעכן ידע כי משעברו את הירדן יענשו כולם על הנסתרות, והיה לו לפחד מלמעול בחרם שמה יודע הדבר. אלא שהוא טעה בכך שסבר שהעונש מתחיל רק על עבירות שנעשו לאחר קבלת הערבות בהר גריזים והר עיבל ולא למפרע [ראה הערה 40]. ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא ליהושע שאילו היה מקים את האבנים מיד בעברם את הירדן קודם כיבוש יריחו לא היה עכן מועל בחרם שגם לפי טעותו כבר היו נענשים אז על הנסתרות.

61. שכך היה מנהגם שהחכם לוחש את הדרשא למתורגמן בלשון עברית והוא מתרגם לרבים

ומה הן שתי העבירות?

אמר לו המלאך ליהושע: **אמש**, היום לפנות ערב, **ביטלתם תמיד של בין הערביים**, (65) (66) **ועכשיו** בלילה **ביטלתם תלמוד תורה**. אמנם ביום אין לכם פנאי לעסוק בתורה לפי שאתם עסוקים במלחמה, אך בלילה אפשר לכם לעסוק בתורה, ואם כן, היה לך לשהות במחנה ולא לצור על יריחו.

שאל לו יהושע: **על איזה מהן מהעבירות באת ליפרע מאתנו?**

אמר לו המלאך: על של **עתה באת**. על ביטול תורה.

מיד חזר בו יהושע מדבריו, עד שבמלחמת העי, שהיתה לאחר מכן, כבר נאמר [שם ח ט] **"וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק"**.

ומתוצת הגמרא: **שאני התם דקאמר ליה האיש ליהושע "אני שר צבא ה' עתה באתי"** ולכן לא חשש יהושע להתשחוות לו. (64)

ומקשה הגמרא: **ודלמא היה שד, ומשקרי**. שהוא שיקר לומר שהוא שר צבא ה'?

ומתוצת הגמרא: **גמירי קבלה בידינו דלא מפקי שהשדים אינם מוציאים שם שמים לבטלה**, ועל כרחך שאינו שד.

ב-תמ ודורשת הגמרא את הפסוק דלעיל, שראה יהושע את המלאך "עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו", ומשמע שהוא בא להענישם על עבירה שבידם. ועוד אמר לו המלאך "עתה באתי", שמשמע מזה שהוא בא על עבירה של עכשיו, בנוסף לעבירה אחרת שהיתה שם.

ואיך אשה מתגרשת בלילה שמה אין זה בעלה אלא שד. תוס' ד"ה חיישינן.

64. בדרשות הר"ן [ד] הקשה הלא גם למלאך אסור להשתחוות כמו שאמרו "אשר בשמים ממעל" לרבות מלאכי השרת. ול אמצינו מי שהשתחוה למלאך רק בלעם שנאמר "ויקד וישתחו לאפיו" אבל יעקב ראה המלאך ולא השתחוה לו?

ותירץ, שידע יהושע שהוא המלאך, לפי שנאמר למשה "הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו' כי שמי בקרבך". אלא שמשו רבינו ביטל זה כל ימי חייו שלא יהיו מונהגים כי אם על ידי השם יתברך בעצמו. וכיון שמת משה חזר המלאך למקומו. ומאחר שנאמר בו "כי שמי בקרבך" מותר להשתחוות לו שכאלו משתחוה להשם עצמו.

65. משום שהארון לא היה במקומו שלקחוהו

עמם למלחמה. תוס' מגילה [ג א] ד"ה אמש.

66. לכאורה קשה, מה הראיה שזו עבירה של ביטול התמיד ולא עון אחר? ויש לומר שהמלאך היה מיכאל, כמו שפירש רש"י ביהושע שהוא השר של ישראל, והוא גם השר המקריב בשמים כמבואר במדרשים, ולכן הוא בא על ביטול הקרבן. וזה מה שאמר "כי אני שר צבא ה'" והיה לי להוכיח אותך על ביטול התמיד, ואף על פי כן "עתה באתי" להוכיחך על ביטול תורה שהוא קשה יותר. מהרש"א.

והתוס' במגילה [ג א] ד"ה אמר מבארים שיהושע שאל את המלאך "הלנו אתה" כלומר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב "תורה צוה לנו", אם לצרינו" או בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו? וענה לו המלאך "עתה באתי" על תלמוד תורה באתי דכתיב "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת".